

ความแปลกแยกของกรรมมาชีพในกวีนิพนธ์ : การศึกษาวิเคราะห์บทกวี
ของไพวรินทร์ ขาวงาม โดยใช้แนวคิดมาร์กซิสต์
A Marxist Analysis of Alienation in Poetry by Paiwarin Khao-Ngam

กาญจนาพร พongพรหม

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Kanjanaporn Phongphrom

Khon Kaen University

Email: p_kanjanaporn@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์และวิพากษ์กวีนิพนธ์ของไพวรินทร์ ขาวงาม โดยใช้แนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสต์ (Marxist Criticism) คัดเลือกบทประพันธ์จำนวนสองบท ได้แก่ 1) หนาวดอกจาน และ 2) คนแบกข้าว มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะความแปลกแยกในกวีนิพนธ์ของไพวรินทร์ ตามแนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสต์ ผลการศึกษาพบว่า ในกวีนิพนธ์ทั้งสองบท ปรากฏความเหลื่อมล้ำทางสังคม ระหว่างนายทุนและแรงงาน พบสภาวะแปลกแยกของแรงงานต่อตนเอง ต่อผลผลิต ต่อกำลังแรงงาน และต่อเพื่อนมนุษย์ สะท้อนให้เห็นความทุกข์ยากที่ชนชั้นแรงงานหรือกรรมมาชีพต้องพบเจอ โดยเฉพาะคนภาคอีสาน ที่ต้องไปขายแรงงานในเมืองกรุง เพื่อจะยกระดับฐานะทางสังคมของตน เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรไม่อาจสร้างรายได้เพียงพอจะเลี้ยงชีพ และหากใครที่ไม่สามารถที่จะยกระดับฐานะของตนให้ดีขึ้น ไม่มีทรัพย์สินเหมือนดังคนอื่น ๆ ก็จะนำไปสู่ความรู้สึกทุกข์ แยกแยกและรู้สึกไร้คุณค่า

ทั้งนี้ หากมองตามแนวคิดมาร์กซิสต์ ปัญหาข้างต้นมักเป็นผลอันเนื่องมาจากสังคมแบบทุนนิยม ที่คุณค่าของมนุษย์ถูกถ่ายทอดไปอยู่ที่ทรัพย์สินที่พวกเขาถือครอง คนในสังคมจึงต้องดิ้นรนเพื่อให้ตนได้มีทรัพย์สินที่มีมูลค่า เพื่อจะได้ทำให้ตนมีคุณค่า และเมื่อชนชั้นปกครอง หรือพ่อค้า นายทุน หวังผลกำไรมากกว่าที่จะเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ความขัดแย้งของความสัมพันธ์ในสังคมก็จะทวีความรุนแรง และมีความเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ความแปลกแยก; กวีนิพนธ์; มาร์กซิสต์

* ได้รับบทความ: 23 มกราคม 2566; แก้ไขบทความ: 26 มีนาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 30 มีนาคม 2566

Abstract

This article offers a Marxist critical analysis of poetry by Paiwarin Khao-Ngam. Two of his poems were selected: 1) Nao Dok Chan (The Winter's Cold of the Palash Flower) and 2) Khon Baek Khao (The Ones Bearing the Rice). The objective of this study was to characterize alienation as it appears in Khao-Ngam's poetry. The study found that both poems depict social inequalities between the capitalist and working classes. Alienation among members of the working class in the poems is represented as self-alienation, as well as alienation from products as alienation from labour and from fellow beings. The poems evoke the suffering and adversity that members of the working class, or proletariat, must endure, especially those from Northeast Thailand, who are forced to migrate to the city to sell their labor in order to improve their social status, as agricultural production makes an insufficient living. Those who are unable to climb the social ladder and who possess fewer assets relative to others in society will tend to feel deprived, alienated, and worthless.

According to Marxist theory, these issues can be attributed to capitalism, as worth in such a system is transferred from the human to the resources controlled by that human. Therefore, people in society must struggle to obtain valuable assets in order to demonstrate their own worth. When the ruling class, entrepreneurs or capitalists, aim to increase profits without considering their fellow humans, conflict among social relationships intensifies in the midst of rising inequalities.

Keywords: Alienation; Poetry; Marxist Analysis

บทนำ

กวีนิพนธ์เป็นวรรณกรรมที่มีความงามโดยกลวิธีการประพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้ถ้อยคำ จังหวะ และความคล้องจอง การประพันธ์กวีนิพนธ์นั้น กวีมักจะประพันธ์จากการได้พบได้เห็น สัมผัสกับ เหตุการณ์ หรือสภาวะนั้น ๆ สิ่งที่มากระทบใจตัวผู้ประพันธ์ ถูกสรรสร้างสร้างเป็นบทกวีขึ้น สามารถแสดง ถึงความคิด ทศนคติ และมุมมองของกวี อีกทั้งสามารถสะท้อนภาพของสภาวะสังคมขณะนั้น ผู้ศึกษา ได้เลือกศึกษาบทประพันธ์ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม โดยใช้แนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสต์ (Marxist Criticism) คัดเลือกบทประพันธ์จำนวนสองบท ได้แก่ 1) หนาวดอกจาน จากหนังสือรวมกวีนิพนธ์ที่มีชื่อว่า “ม้าก้านกล้วย”

และ 2) คนแบกข้าว จากหนังสือรวมกวีนิพนธ์ที่มีชื่อว่า “ณ ที่ซึ่งพระแม่โพสพเคยสถิต” ศึกษาโดยการวิเคราะห์และวิพากษ์ตัวบท (Text) ว่าในกวีนิพนธ์ของไพโรจน์ มีความแปลกแยกในลักษณะใดปรากฏอยู่บ้าง ตามแนวคิดทฤษฎีมาร์กซ์

การศึกษาเกี่ยวกับความแปลกแยก ศาคร สมเสริฐ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ พบว่า “มูลค่าทางเศรษฐกิจ” ของระบบทุนนิยมปัจจุบันอาจมีส่วนให้เกิดความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ได้มากขึ้น นอกจากนี้ คันธพร ช่างประเสริฐ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง ความแปลกแยกของตัวละครเอกชายในเรื่อง Life in the Iron-Mills ของรีเบคคา ฮาร์ดิ้ง เดวิส พบว่าตัวละครเอกชายในเรื่องมีความรู้สึกแปลกแยกจากผลผลิตของแรงงานของตน แยกจากผู้คนในสังคม และแปลกแยกจากธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เขารู้สึกไร้พลังอำนาจ ห่างเหินจากผู้อื่น และรู้สึกโดดเดี่ยว และนำไปสู่การตัดสินใจฆ่าตัวตายในท้ายที่สุด นอกจากนี้ เลิศชาย ศิริชัย (2549) ยังได้ศึกษาเรื่อง ความแปลกแยกในเรื่องสั้นไทย (พ.ศ. 2507-2519) พบว่าความแปลกแยกทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ที่ทำให้ประชาชนทุกข์ยาก ไม่ค่อยมีทางเลือก ผลผลิตที่ประชาชนผลิตถูกควบคุมโดยนายทุน อำนาจรัฐ ควบคุมประชาชน การศึกษาวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ระบบทุนนิยมและความแปลกแยก มีความเกี่ยวข้องกัน และสามารถส่งผลเสียต่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ การเอารัดเอาเปรียบ ไปจนถึงส่งผลเสียต่อสภาพจิตใจของผู้คนในสังคมได้เช่นกัน

บทประพันธ์ของไพโรจน์ ขาวงาม มีความโดดเด่นในการนำเสนอภาพของชนบท และชนชั้นแรงงาน โดยเฉพาะวิถีชีวิตของผู้คนในภาคอีสาน จึงมีความเหมาะสมที่จะนำกวีนิพนธ์มาศึกษาร่วมกับแนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสต์ โดยเฉพาะแนวคิดวัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectical materialism) ซึ่งพัฒนามาจากปรัชญาจิตนิยมสัมบูรณ์ (Absolute Idealist) ของเฮเกิล จึงเป็นวิภาษวิธีที่มีวิวัฒนาการขั้นสูงสุดเป็นทฤษฎีที่เป็นวิทยาศาสตร์เพียงหนึ่งเดียวของชนชั้นกรรมาชีพ (ประธาน คงเรืองราช และคณะ, 2564 : 256) อีกทั้งรวมเล่มกวีนิพนธ์ “ม้าก้านกล้วย” พิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2538 และรวมเล่มกวีนิพนธ์ “ณ ที่ซึ่งพระแม่โพสพเคยสถิต” ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจไทยเริ่มเข้าสู่ระบบทุนนิยมเต็มรูปแบบ เริ่มจากในปี พ.ศ. 2531 รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เข้าบริหารประเทศ เศรษฐกิจไทยเริ่มเข้าสู่ระบบทุนนิยมเต็มที่ ทั้งภาคอุตสาหกรรม การส่งออก การค้าระหว่างประเทศ การท่องเที่ยว (สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร, 2523) ดังนั้น บทกวีที่ผู้ศึกษาได้คัดเลือกมา อาจแสดงให้เห็นสถานการณ์ของสังคมไทยหลังจากระบบทุนนิยมเข้ามาอย่างเต็มรูปแบบ ว่าส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อของคนในสังคม และมีผลให้เกิดสถานะแปลกแยกของชนชั้นแรงงาน ซึ่งถือเป็นชนชั้นที่ได้ประโยชน์จากระบบทุนนิยมค่อนข้างน้อยอย่างไร และมีความแปลกแยกลักษณะใดบ้างที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์

เนื้อหา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสต์ (Marxist Criticism) เป็นแนวคิดที่มีต้นกำเนิดจาก คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) นักเศรษฐศาสตร์การเมือง วิพากษ์เกี่ยวกับทุนนิยม ความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคม ประเด็นความแปลกแยก มีการกล่าวถึงครั้งแรกโดยเกออร์ก เฮเกล (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) เรียกว่า จิตนิยมสมบูรณ (เจลิเมเกียรติ ผิวนวล, 2525 : 49) โดยเขามองว่าวิวัฒนาการของมนุษยชาติ เป็นผลมาจากวิวัฒนาการทางความคิดหรือจิตใจของมนุษย์ มาร์กซ์นำแนวคิดดังกล่าวมาวิพากษ์ในเชิงวัตถุ หรือเรียกว่า วัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectical Materialism) สุภางค์ จันทวานิช (2551) เพราะเขาเชื่อว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นไปตามการผลิตทำให้เกิดชนชั้นและความขัดแย้งตามมานำไปสู่การเกิดสำนึกที่ผิดพลาด (false consciousness) กล่าวคือ เป็นสภาวะที่ผู้คนไม่รู้สำนึกในสิ่งที่พึงสำนึก และเขามองว่าความเป็นจริงของสังคมเป็นสิ่งที่กำหนดสำนึกของบุคคล ไม่ใช่สำนึกของบุคคลมากำหนดความเป็นจริง

สภาวะแปลกแยก

สภาวะแปลกแยก หมายถึง สภาวะที่มนุษย์ไม่รู้สึกริษยิตินร้ายต่อสิ่งที่ตนกระทำอยู่ ำ เปรียบเสมือนตนเป็นเครื่องจักร เกิดจากความขัดแย้งในความสัมพันธ์การผลิต ซึ่งเพิ่งเกิดขึ้นในสังคมอุตสาหกรรม เนื่องจากระบบทุนนิยมทำให้ผลผลิตไม่ได้เป็นของผู้ผลิตโดยตรง แต่ผลผลิตกลายเป็นของนายทุน เมื่อคุณค่าความเป็นมนุษย์ถูกทำลาย จึงส่งผลให้แรงงานเป็นปฏิปักษ์ต่อการผลิต (สุภางค์ จันทวานิช, 2551 : 90) ซึ่งสภาวะแปลกแยกสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ สภาวะแปลกแยกของแรงงาน และสภาวะแปลกแยกของนายทุน

1. สภาวะแปลกแยกของแรงงาน

สภาวะแปลกแยกของแรงงาน ในหนังสือที่มีชื่อว่า Alienation : Marx's Conception of Man in Capitalist Society ได้อธิบายความแปลกแยกของแรงงานในความสัมพันธ์การผลิตไว้ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

มนุษย์แปลกแยกจากแรงงาน

เมื่อมนุษย์เข้ามาอยู่ในระบบการผลิต พวกเขาจะเป็นเพียงแรงงานที่ได้รับค่าตอบแทนจากนายจ้าง การใช้แรงงานในการผลิตไม่ได้มีส่วนพัฒนาตัวลูกจ้าง การใช้แรงงานของลูกจ้างอาจไม่ได้เกิดจากความสมัครใจ แต่เพราะสภาพแวดล้อมบีบบังคับให้ต้องทำงานเพื่อยังชีพ จึงทำให้แรงงานไม่มีความภาคภูมิใจในงานที่ตนกำลังทำอยู่

มนุษย์แปลกแยกจากสิ่งผลิต

เมื่อแรงงานที่ลูกจ้างทุ่มเทลงไปในการผลิตแปรสภาพเป็นสิ่งของ แต่สิ่งของหรือผลผลิตเหล่านั้นไม่ได้ตกเป็นของผู้ผลิต และเมื่อสินค้าเข้าไปสู่กระบวนการด้านอุตสาหกรรม หรือไปอยู่ในมือของพ่อค้า นายทุน

จะถูกนำเอามาขายให้แรงงานอีกทอดหนึ่ง แรงงานจึงต้องดิ้นรนเพื่อจะได้ครอบครองสิ่งของเหล่านั้นที่ และต้องซื้อด้วยราคาที่แพงกว่ามูลค่าจริง

มนุษย์แปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์

ในระบบทุนนิยม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ไม่ใช่ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ นายจ้างปฏิบัติต่อลูกจ้างในฐานะเป็นสินค้าที่สร้างความร่ำรวยแก่นายจ้าง อีกทั้งสภาพแวดล้อมในการทำงานมีลักษณะเป็นการแบ่งงานหรือแบ่งหน้าที่กันทำ ส่งเสริมให้ลูกจ้างต้องพยายามแข่งขันกันเองในระบบการทำงาน นอกจากนั้นผู้คนยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอย่างเท่าเทียมกัน เพราะบางกิจกรรมทางสังคมถูกสงวนไว้ให้กับคนบางกลุ่มเท่านั้น จึงส่งผลให้มนุษย์แปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ด้วยตนเอง

มนุษย์แปลกแยกจากตัวเอง

เกิดจากเมื่อชนชั้นกรรมาชีพไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางวัฒนธรรมแบบชนชั้นพ่อค้า นายทุนได้ ไม่สามารถเป็นเจ้าของผลิตผลที่ตนผลิต ไม่สามารถควบคุมใจกับกำลังแรงงานของตน จึงส่งผลให้พวกเขามองตัวเองอย่างไร้เกียรติและไม่มีศักดิ์ศรี จนไม่สามารถเข้าใจได้ว่าตัวเองนั้นคือมนุษย์เช่นเดียวกับมนุษย์คนอื่น ๆ ที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

2. สภาวะแปลกแยกของนายทุน

ในระบบการผลิตที่มุ่งเน้นผลิตเพื่อขายทำกำไร นายทุนถูกกระทำโดยเงื่อนไขทางสังคมที่กำหนดว่า จะต้องผลิตอะไร เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และการแข่งขันระหว่างนายทุนด้วยกัน โดยไม่ได้ให้ความสำคัญว่าอะไรที่มีความจำเป็น หรือตนอยากผลิตจริง ๆ รวมไปถึงการที่นายทุนเอาเปรียบกดขี่ข่มเหงแรงงาน มองพวกเขาเป็นวัตถุ หรือปัจจัยในการผลิตเท่านั้น ซึ่งนั่นส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนและแรงงานมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษา

1. มนุษย์แปลกแยกจากตัวเอง

ในบทประพันธ์ หนาวดอกจาน มีข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะที่มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจากตัวเอง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

“ซื้อสายสร้อยเส้นทองคล้องคอสวย กลับบ้านด้วยใจมันไม่ชัดเจน
ซื้อจอภาพเสียงดังดู-ฟังเพลิน งามเหลือเกินนะดาราฟากฟ้าเมือง”

(ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2538 : 44)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ถูกผู้พูดเป็นชนชั้นกรรมมาชีพกล่าวถึงนั้น สะท้อนให้เห็น สังคมแบบวัตถุนิยม หรือการคลั่งไคล้โภคภัณฑ์ (Commodity Fetishism) เป็นการหลงใหลบูชาในวัตถุ ที่ตนสร้างขึ้น (reification) ผู้คนนิยมชื่นชมคนที่มียี่ห้อของ โทรศัพท์หรือวัตถุตามสมัยนิยมต่าง ๆ ซึ่งสถานะเช่นนี้ จะนำไปสู่ความรู้สึกแปลกแยก และรู้สึกไร้คุณค่า นอกจากนี้ ยังพบปรากฏในตัวอย่างเดียวกัน ดังต่อไปนี้

เพื่อนมันมี ข้าไม่มีซีชายหน้า	สงสารพ่อแม่ชราหน้าซีดเหลือง
มูงานหนักมาแต่น้อยปล่อยชีพเปลือง	ไม่รู้เรื่องรู้ราวชาวสังคม
เจ้าน้องชายได้แต่จะแฉ่จ้อง	หน้าบ้านของคนอื่นน่าชื่นชม
ยิ่งทำนาข้ายังโตอย่างโง่งม	มีแต่จมนจนกระจอกไม่องเงย
ท้องมันหิวก็พอทนไม่บ่นพล่อย	หน้ามันน้อยนี้อายนักบักเสี้ยวเอ๋ย
จะทนอยู่อย่างข้าประสาเซย	ใครก็เย้ยใครก็เยาะหัวเราะกัน

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2538 : 44)

จากตัวอย่างข้างต้น ข้อความที่กล่าวว่า “เพื่อนมันมี ข้าไม่มีซีชายหน้า” แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ เมื่อเห็นว่าคนอื่น ๆ มีทรัพย์สินอะไรบ้าง แต่ตัวเองกลับไม่มีเหมือนคนอื่นเขา นอกจากนี้ ข้อความที่กล่าวว่า “ท้องมันหิวก็พอทนไม่บ่นพล่อย หน้ามันน้อยนี้อายนักบักเสี้ยวเอ๋ย จะทนอยู่อย่างข้าประสาเซย ใครก็เย้ยใครก็เยาะหัวเราะกัน” แสดงให้เห็นว่า การที่มีฐานะยากจน ไม่ได้ครอบครองวัตถุสิ่งของ หรือทรัพย์สินตามสมัยนิยม ทำให้เกิดความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ซึ่งเป็นการให้คุณค่าของคนหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่วัตถุ ไม่ใช่ที่ตัวบุคคลที่ เท่าเทียมกัน ซึ่งสถานะนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “สำนึกที่ผิดพลาด” เพราะแม้แต่ความหิวยังด้อยค่าสำคัญกว่าหน้าตาทางสังคม ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ผิด

2. มนุษย์แปลกแยกจากแรงงาน

ในบทประพันธ์ นวนดอกจาน มีข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานะที่มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจากแรงงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ยอมมานั่งฟังบ่นของคนบ้า	หนุ่มชวานาอยู่กับนาอังกะบ้านัก
ข้ามีนาแต่มีหนี้บ้านัก	นวดข้าวเสร็จก็ถูกตักหักหนี่ไป
ที่เหลือกินเหลือกอ้มพอยิ้มออก	ก็ไม่แนนนักดอกที่ยิ้มได้
เจ้าความเศร้าซุ่มอยู่เพื่อดูใจ	ก็โถมใส่ข้าซีหนี่ไม่ทัน

(ไพโรรินทร์ ขาวงาม, 2538 : 44)

จากจากบทประพันธ์ข้างต้น ข้อความที่กล่าวว่า “ข้ามีนาแต่มีหนี้บ้านัก นวดข้าวเสร็จ ก็ถูกตักหักหนี่ไป” แสดงให้เห็นว่า แม้ชวานาจะมีที่นาเป็นของตนเอง แต่เมื่อได้ผลผลิตมา พวกเขาก็ต้องนำไปใช้หนี้

ให้แก่ทายาท ซึ่งจากข้อความที่กล่าวว่า “ที่เหลือกินเหลืออิ่มพ้อยืมออก ก็ไม่นานนักดอกที่ยืมได้ เจ้าความเศร้า ชุ่มอยู่เพื่อดูใจ ก็โถมใส่ข้าซีหนี่ไม่ทัน” ก็สามารถแสดงให้เห็นได้ว่า ข้าวที่เป็นผลผลิตที่เกิดจากกำลังแรงงาน ของชาวนาในบทกวีนั้น สุดท้ายมีเหลือให้เขาบริโภคเพียงน้อยนิด มีข้าวกินไม่นานก็ต้องพบสภาวะขัดสน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เขาต้องตกอยู่ในสภาวะแปลกแยกจากกำลังแรงงานของตนเอง เพราะผลผลิตที่เขาทุ่มเท ลงแรงไปกลับไปที่ตกเป็นของคนอื่น

ในบทประพันธ์ คนแบกข้าว มีข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะที่มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจาก ตัวเอง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คนเอ๋ย คนแบกข้าว	แบกเรือกราว แบกข้าวสาร
แบกถุงปุ๋ย แบกตำนาน	ยามสงกรานต์ พล่านหมอลี
ผ่านชุมชน ก้นที่นี้	สถานี คนลี้ขิต
เลื้อยละนอย เหยื่อละนิต	แบกชีวิต กลับไปมา
กลับบ้านนอก กลับเมืองหลวง	ด้วยน้ำห้วง ด้วยเนื้อหา
ในนาข้าว ในน้ำปลา	ต่อราคา ความเป็นคน

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2553 : 32)

จากบทประพันธ์ข้างต้น ข้อความที่กล่าวว่า “กลับบ้านนอก กลับเมืองหลวง ด้วยน้ำห้วง ด้วยเนื้อหา” แสดงให้เห็นว่า การที่ชนชั้นกรรมมาชีพต้องเดินทางไปทำงานในเมืองหลวง เพราะยังมี “ห้วง” ซึ่งตีความได้ว่าเป็นภาระค่าใช้จ่าย ที่ทำให้พวกเขาต้องห่างจากบ้านเกิดไปดิ้นรนขายแรงงาน ในเมืองกรุง อีกทั้งข้อความที่กล่าวว่า “ในนาข้าว ในน้ำปลา ต่อราคา ความเป็นคน” ยิ่งแสดงให้เห็นว่า การที่พวกเขาไปใช้แรงงานเพื่อจะได้เงินซึ่งเป็นรายได้จากแรงงานของพวกเขา สามารถแสดงให้เห็นได้ว่า การที่คนในชนบทไปดิ้นรนขายแรงงานในเมืองหลวงนั้น เป็นไปเพราะด้วยสังคมทุนนิยมบีบบังคับให้ต้องหาเงิน มาเลี้ยงชีพให้มีชีวิตรอด เพื่อให้พวกเขายังมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงแปลกแยก จากกำลังแรงงานที่พวกเขาหลงแรงไป

นอกจากนี้ ในบทประพันธ์เดียวกัน ยังมีบทที่แสดงให้เห็นถึงความแปลกแยกจากแรงงาน ดังด้วยบทต่อไปนี้

ซื้อข้าวแพง ออกแรงแบก	ค่าแรงแลก แดกถ้วนอื้อ
ข้าวหมดหม้อ แต่ละมื้อ	อะไรหรือ ระวังอริน?

(ไพวรินทร์ ขาวงาม, 2553 : 32)

จากบทประพันธ์ข้างต้น ข้อความที่กล่าวว่า “ซื้อข้าวแพง ออกแรงแบก ค่าแรงแลก แดกต่วนอื้อ” แสดงให้เห็นว่า ชนชั้นแรงงานต้องซื้อข้าวในราคาแพง ต้องใช้แรงงานแลกเงินเพื่อมาซื้อข้าวกิน แต่ค่าแรงที่ได้มานั้นน้อยนิด และหมดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์แปลกแยกจากแรงงานของเขา กล่าวคือลูกจ้างได้ใช้แรงงานสร้างความร่ำรวยแก่นายจ้างหรือนายทุน โดยได้รับค่าตอบแทนในระดับพอยังชีพเท่านั้น เมื่อชาวนายิ่งผลิตสินค้าได้มากยิ่งขึ้นจนลง (ข้าวมาก ราคาต่ำ) แต่ถึงแม้เวลาขายให้แก่พ่อค้านายทุนจะได้ราคาที่ต่ำ แต่เมื่อเขาต้องเป็นฝ่ายซื้ออาหารบริโภค ข้าวกลับมีราคาแพงเมื่อเทียบกับค่าแรงของพวกเขา นอกจากนี้ ข้อความที่กล่าวว่า “ข้าวหมดหม้อ แต่ละมือ อะไรหรือ ะเรือริน?” ก็แสดงให้เห็นว่า การที่ชนชั้นกรรมมาชีพใช้แรงงานไปในการผลิต แต่แรงงานนั้นไม่ได้ทำให้เขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงทำให้เขารู้สึกแปลกแยกและทุกข์ใจจากกำลังแรงงาน (labor) นั้นของตัวเอง

3. มนุษย์แปลกแยกจากสิ่งผลิต

ในบทประพันธ์ คนแบกข้าว พบตัวบทที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานะที่มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจากสิ่งของตัวเองผลิต ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คนเอ๋ยคน คนขายข้าว	เงินร้อนผ่าว ผาตอกผล
ผู้ซื้ออรวัย ผู้ขายจน	ชวานาทน ชวานาทุกข์

(ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2553 : 32)

จากข้อความที่ว่า “คนเอ๋ยคน คนขายข้าว เงินร้อนผ่าว ผาตอกผล” แสดงให้เห็นว่า เมื่อชาวนาได้ผลผลิตจากการทำนา เมื่อนำไปขายก็ได้เงินไม่เพียงพอกับต้นทุนที่ได้ลงทุนไป และข้อความที่กล่าวว่า “ผู้ซื้ออรวัย ผู้ขายจน ชวานาทน ชวานาทุกข์” แสดงให้เห็นว่าชาวนาแม้จะเป็นผู้ขายผลผลิต แต่กลับมีฐานะยากจนเช่นเดิม แต่พ่อค้าที่เป็นผู้รับซื้อ กลับได้ผลกำไรมีฐานะร่ำรวย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แทนที่ชาวนาจะได้ผลประโยชน์จากผลผลิตของตนอย่างเหมาะสม แต่ส่วนนั้นกลับตกไปเป็นของเจ้าหนี้หรือชนชั้นพ่อค้านายทุน ทำให้ว่าชาวนาต้องตกอยู่ในสถานะแปลกแยกจากข้าวหรือผลผลิตของตนเอง

ในบทประพันธ์เดียวกัน ยังมีตัวบทที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานะที่มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจากสิ่งของตัวเองผลิตอีกเช่นเดียวกัน ดังข้อความต่อไปนี้

คนเอ๋ยคน คนกินข้าว	กินทุกราว ข้าวซื้อขาย
พ่อค้าเป็น ชวานาตาย	เหมือนนิยาย คล้ายนิทาน
ยิ่งข้าวยาก ยิ่งหมากแพง	ต้องออกแรง แบกทั้งบ้าน
หนึ่งถูပ္ยู่ พันสงกรานต์	สิ้นข้าวสาร ออกแรงซื้อ
ซื้อข้าวแพง ออกแรงแบก	ค่าแรงแลก แดกต่วนอื้อ
ข้าวหมดหม้อ แต่ละมือ	อะไรหรือ ะเรือริน?
คนเอ๋ย คนหิวข้าว	หาเงินดาว เงินเดือนดิน
ยามยากไร้ ไม่มีกิน	อย่ากินดิน นะชวานา!

(ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2553 : 32)

จากพบประพันธ์ที่ยกมาข้างต้น ข้อความที่กล่าวว่า “ยิ่งข้าวยาก ยิ่งหมากแพง ต้องออกแรง แบกทั้งบ้าน” แสดงให้เห็นว่าเมื่อแรงงานผู้ผลิต ต้องรับทเป็นผูบริโภค ซึ่งต้องซื้อผลผลิตนั้นในราคาที่สูง พวกเขาจะต้องขายแรงงานอย่างหนัก เพื่อที่จะได้ซื้อสินค้าที่ตนเองต้องการมาอุปโภคบริโภค ซึ่งในกรณีที่ชาวนา ต้องซื้อข้าวที่ตนเองผลิตนั้น ยิ่งแสดงให้เห็นสภาวะที่แรงงานแปลกแยกจากสิ่งที่ตัวเองผลิตได้อย่างชัดเจน

4. มนุษย์แปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์

ในบทประพันธ์ หนาวดอกจาน พบสภาวะที่มนุษย์แปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ ดังตัวบทต่อไปนี้

เพื่อนมันมี ข้าไม่มีชีชายหน้า	สงสารพ่อแม่ชราหน้าซีดเหลือง
มุงานหนักมาแต่เหนื่อยปล่อยชีพเปลือง	ไม่รู้เรื่องรู้ราวข้าวสังคัม
เจ้าน้องชายได้แต่ชะเง้อจ้อง	หน้าบ้านของคนอื่นน่าชื่นชม
ยิ่งทำนาข้ายิ่งโตอย่างโง่งม	มีแต่จมนจนกระจอกไม่ออกเงย

(ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2538 : 44)

จากตัวบทข้างต้น ข้อความที่กล่าวว่า “สงสารพ่อแม่ชราหน้าซีดเหลือง มุงานหนักมาแต่เหนื่อย ปล่อยชีพเปลือง” ยังแสดงให้เห็นถึงความยากลำบากของชาวนาในชนบท ที่ทำงานหนัก มาตั้งแต่อายุ ยังน้อยจนถึงแก่ชรา ต้องทำงานที่ใช้แรงงานอย่างหนัก และจากข้อความที่กล่าวว่า “ไม่รู้เรื่องรู้ราว ข้าวสังคัม” แสดงให้เห็นว่า นอกจากชาวนาจะมีชีวิตยากลำบาก ยังไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม กับชนชั้นอื่น ไม่สามารถเสพสือ ข้าวสารต่าง ๆ หรือความเป็นไปของโลกภายนอกได้ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น ความแปลกแยกระหว่างมนุษย์ด้วยกัน กล่าวคือเป็นการที่คนจนชนชั้นล่างหรือชนชั้นแรงงาน แยกแยก จากคนชนชั้นบนหรือพ่อค่านายทุน หรือแม้กระทั่งชนชั้นกลาง อีกทั้งข้อความที่กล่าวว่า “เจ้าน้องชายได้ แต่ชะเง้อจ้อง หน้าบ้านของคนอื่นน่าชื่นชม” ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ (suffering) ที่คนฐานะจนชนชั้น กรรมมาชีพต้องพบเจอ เมื่อตนไม่อาจมีชีวิตที่เหมือนกับคนอื่น ๆ ในสังคม

ในบทประพันธ์เดียวกัน ยังมีบทที่แสดงให้เห็นถึงสภาวะที่มนุษย์แปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ เช่นเดียวกัน โดยมีใจความดังต่อไปนี้

แล้วเอ็งเล่าไม่เอาอย่างเขาบ้างหรือ	น่าจะซื้อรถยนต์เยาะคนหยัน
ไปร่ำรวยต่างบ้านกันนานวัน	น่าจะลองย้ายสวรรค์มาบ้านเรา
นี่โชน โยเอ็งดูเซ่งนั้	ถือตำราหนาและหนักเหมือนยั้งเขลา
ได้บุญล้นด้วยเปิดไถไม่เลือกเอา	กลับมากินปลาแร่เฒ่าไม่เข้าใจ

(ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2538 : 45)

จากตัวบทที่ยกมาข้างต้น ข้อความที่กล่าวว่า “ได้บุญล้นด้วยเปิดไถไม่เลือกเอา กลับมากินปลาแร่ เฒ่าไม่เข้าใจ” แสดงให้เห็นว่าคนแต่ละสังคม หรือแต่ละชนชั้นมีวัฒนธรรมในการบริโภคแตกต่างกันในสังคม

เมื่อผู้คนมักจะกินอาหารจำพวกเป็นไก่ แต่กรรมมาชีพหรือคนในชนบทมักจะกินปลาร้า ซึ่งเป็นสัญญาณที่สะท้อนให้เห็นถึงความแปลกแยกแตกต่างด้านวัฒนธรรมการบริโภคของคนต่างชนชั้นในสังคม

นอกจากนี้ ในบทประพันธ์ คนแบกข้าว พบตัวบทที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานะที่มนุษย์รู้สึกแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์อีกเช่นเดียวกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ผู้ซื้อรวย ผู้ขายจน ขาวนาทน ขาวนาทุข์
ยังแบกนา ยังแบกหนี้ บนวินิ ที่โหยสุข
ลูกแล้วล้ม ล้มแล้วลูก “รวยกระจุก จนกระจาย”

(ไพโรจน์ทร์ ขาวงาม, 2553 : 32)

จากบทประพันธ์ข้างต้น ข้อความที่กล่าวว่า “ผู้ซื้อรวย ผู้ขายจน” แสดงให้เห็นว่าเมื่อชาวนาขายข้าวให้นายทุนแล้ว ชาวนาที่เป็นผู้ผลิตกลับกลายเป็นคนจน ส่วนผู้ซื้อที่เป็นนายทุนกลับร่ำรวยจากผลผลิตและกำลังแรงงานของชาวนา และข้อความที่กล่าวว่า “รวยกระจุกจนกระจาย” แสดงให้เห็นว่าเมื่อในระบบความสัมพันธ์ทางการผลิตเอื้อประโยชน์ให้นายทุนซึ่งมีจำนวนเพียงเล็กน้อยในสังคม และชาวนาซึ่งเป็นประชากรจำนวนมากต้องเสียผลประโยชน์ ก็จะเกิดภาวะ “รวยกระจุก จนกระจาย” เกิดขึ้น

สรุป

การวิเคราะห์สถานะแปลกแยกที่เกิดจากระบบสังคมแบบทุนนิยมที่ปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์ หนาวดอกจาน และ คนแบกข้าว โดยการใช้แนวคิดทฤษฎีมาร์กซิสต์ (Marxist Criticism) พบว่า มีสถานะแปลกแยกของแรงงานต่อตนเอง มนุษย์แปลกแยกจากกำลังแรงงาน มนุษย์แปลกแยกจากผลผลิต และสถานะที่มนุษย์แปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์ ความแปลกแยกนี้เป็นจุดอ่อนของระบบทุนนิยม

จากผลการศึกษาดังกล่าว มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาคร สมเสริฐ (2556) เรื่อง ความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ ที่พบว่าความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมเป็นภาวะที่มนุษย์แยกออกจากความเป็นธรรมชาติของทุกสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีผลให้มนุษย์ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลงในสังคมสมัยใหม่มนุษย์ต้องเผชิญกับความแปลกแยกในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นความแปลกแยกจากตัวเอง ความแปลกแยกจากการงาน ความแปลกแยกจากสังคมวัฒนธรรม และความแปลกแยกจากธรรมชาติแวดล้อม และความแปลกแยกในด้านต่างๆ นั้นมักจะมีเรื่องของ “มูลค่าทางเศรษฐกิจ” ในระบบทุนนิยมมาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ และงานวิจัยของ คันธพร ช่างประเสริฐ (2552) เรื่อง ความแปลกแยกของตัวละครเอกชายในเรื่อง Life in the Iron-Mills ของรีเบคกา ฮาร์ตดิ้ง เดวิส ที่พบว่าตัวละครมีความรู้สึกแปลกแยกจากผลผลิตของแรงงานของตน แยกออกจากผู้คนในสังคม และแปลกแยกจากธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ สิ่งเหล่านี้ทำให้เขารู้สึกไร้พลังอำนาจ รู้สึกโดดเดี่ยว และห่างเหินจากผู้อื่น นอกจากนี้ยังพบว่าความแปลกแยกในบทกวี เกิดจากผลพวงทางทางเศรษฐกิจ การเมือง

และสังคม ทำให้ประชาชนทุกวัยยาก ไม่ค่อยมีทางเลือก ผลผลิตที่ประชาชนผลิต ถูกควบคุมโดยนายทุน และอำนาจรัฐ สิ่งเหล่านี้กลับมาควบคุมประชาชนให้ตกอยู่ภายใต้เครื่องพืชนาการที่เอารัดเอาเปรียบ ซึ่งเป็นผลการศึกษาในงานวิจัยของ เลิศชาย ศิริชัย (2549)

ความแปลกแยกในเรื่องสั้นไทย (พ.ศ. 2507-2519)

นอกจากนี้ ผลการศึกษาสภาวะแปลกแยกของแรงงานในวินัยของไพวรินทร์ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ ที่ได้อธิบายถึงสภาวะแปลกแยกไว้ว่าเป็นความเหินห่าง เหลื่อมล้ำ และแตกต่างกันของมนุษย์ เป็นความขัดแย้งทั้งภายในตัวเอง และระหว่างคนสองชนชั้น ซึ่งความแปลกแยกนี้ถือเป็นจุดอ่อนของระบบการผลิตแบบทุนนิยม ที่ส่งผลต่อทั้งทางร่างกายและจิตใจของมนุษย์ ทั้งต่อนายทุน และผู้ใช้แรงงาน เพียงแต่ชนชั้นแรงงานจะได้รับผลกระทบมากกว่า ความทุกข์ของชนชั้นแรงงานจากสภาวะแปลกแยกเกิดจากการที่แรงงานซึ่งเป็นผู้ผลิต ไม่ได้เป็นเจ้าของผลผลิตที่ตนผลิตขึ้น แต่ได้รับเพียงค่าตอบแทนในการทำงานของตัวเอง ส่งผลให้พลัง (Power) ที่แสดงออกมาผ่านกิจกรรมการผลิตเป็นไปเพื่อการยังชีพเท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นไปเพื่อพัฒนาตัวเองอย่างเต็มที่ อีกทั้งการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ก็อาจเป็นไปอย่างยากลำบาก โดยที่ชนชั้นกรรมมาชีพหรือชนชั้นแรงงาน จะต้องดิ้นรนเป็นอย่างมากเพื่อขจัดความทุกข์ (Suffering) ที่บั่นทอนความเป็นมนุษย์ของพวกเขา (Ollman, B. 1976 อ้างถึงใน พจนา วลัย, 2556)

องค์ความรู้ใหม่

สภาวะแปลกแยกของชนชั้นแรงงานเกิดจากการที่แรงงานซึ่งเป็นผู้ผลิตไม่ได้เป็นเจ้าของผลผลิตที่ตนผลิตขึ้น แต่ได้รับเพียงค่าจ้าง หรือผลตอบแทนในการทำงานของตัวเองไม่เหมาะสมกับกำลังแรงงานที่ทำ และกำลังแรงงานที่เกิดขึ้นในกิจกรรมการผลิตเป็นไปเพื่อการหารายได้พอเลี้ยงชีพ ไม่ได้เป็นไปเพื่อพัฒนาตัวเองอย่างเต็มที่ ทำให้แรงงานไม่มีความภาคภูมิใจในงานของตนเท่าที่ควร ความเหลื่อมล้ำระหว่างชนชั้น ส่งผลให้แรงงานไม่รู้สึกที่ตัวเองมีศักดิ์ศรี ไร้พลังอำนาจ ไม่มีความเป็นมนุษย์เท่ากับชนชั้นพ่อค้านายทุน จึงคิดว่าสิ่งที่จะยืนยันคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเขาได้ก็คือทรัพย์สินหรือวัตถุที่พวกเขาถือครอง นำไปสู่ความรู้สึกทุกข์ใจ ซึ่งเป็นผลมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

จากการวิเคราะห์บทประพันธ์จะเห็นได้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมักเป็นผลอันเนื่องมาจากที่ชนชั้นแรงงานถูกเอารัดเอาเปรียบจากชนชั้นปกครอง หรือพ่อค้านายทุน ที่หวังผลกำไรมากจนไม่มีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ และรัฐไม่ได้มีการควบคุมดูแลแรงงานดีมากพอ ไม่มีการกระจายอำนาจที่ทั่วถึงจนกลายเป็นความเหลื่อมล้ำในสังคม ชาวนาเมื่อขายข้าวก็อาจจะถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ไม่ได้ราคาตามความเป็นจริง แต่ชาวนาที่ไม่มีกำลังในการต่อรอง จึงต้องตกอยู่ในสภาวะจำยอม ทำให้แรงงานต้องตกไปอยู่ใต้

อำนาจของสิ่งซึ่งอกเงยมาจากแรงงานของเขา ต้องขายแรงงานอย่างหนัก ขายผลผลิตไม่ได้ราคาที่ยุติธรรม ทำให้เป็นหนี้ไม่มีที่สิ้นสุด และไม่สามารถมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้

สังคมที่ปราศจากการกระจายความมั่งคั่งจะเป็นสังคมแบบ “รวบกระจุก จนกระจาย” “ผู้ซื้อรวบ ผู้ขายจน” ไม่มีการกระจายรายได้ที่ยุติธรรม เอื้อประโยชน์ให้นายทุน และกลุ่มบุคคลที่ประสบความสำเร็จ ในรุ่นของตัวเองจะกลายเป็น “ชนชั้น” เก็บความมั่งคั่งที่ตนสะสมเอาไว้เป็นทุนสำหรับลูกหลาน ส่วนลูกหลานของคนจนก็จะยิ่งเสียเปรียบคนรวย และความเหลื่อมล้ำก็จะยิ่งถ่างกว้างขึ้นเรื่อย ๆ คนรวย และคนจนแปลกแยกออกจากกัน และอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นตามมา และเป็นที่ทราบ กันดีว่าหากสังคมมีระบบทุนนิยมเป็นกระแสหลักในทางเศรษฐกิจ และบางรัฐที่ปกครองด้วยระบบเผด็จการ อำนาจนิยม แนวคิดของคาร์ล มาร์กซ ก็ยังจะได้รับการกล่าวถึงเสมอ (ประธาน คงเรืองราช และคณะ, 2564 : 254) และแม้ในปัจจุบันชนชั้นกลาง จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมากกว่าในอดีต แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ยังคงเป็นปัญหาที่ฝังลึกระดับโครงสร้างในสังคมไทย และแนบเนียนมากยิ่งขึ้น ผู้อ่านและวิจารณ์วรรณกรรม มีส่วนช่วยในการตระหนัก และตีแผ่ปัญหาสังคมอีกด้านหนึ่ง ดังนั้นการศึกษาวรรณกรรม จึงไม่ใช่เพียง ศึกษาให้เห็นความงามของภาษาเท่านั้น แต่ยังสามารถศึกษาภาพสะท้อนสังคมในแง่ของปัญหา ซึ่งอาจ ทำให้เกิดการตระหนัก รับรู้ในวงกว้างของสังคม และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาก็ได้ไม่มากก็น้อย

เอกสารอ้างอิง

- คันธพร ช่างประเสริฐ. (2552). ความแปลกแยกของตัวละครเอกชายในเรื่อง Life in the Iron-Mills ของรีเบกกา ฮาร์ดิ้ง เดวิส. วารสารช่อพยอม, 20(2), มปน.
- เฉลิมเกียรติ ผิวฉนวน. (2525). ความคิดทางจริยศาสตร์ ของ คาร์ล มาร์กซ. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ.
- ประธาน คงเรืองราช และ สุวิน ทองปั้น. (2564). การวิเคราะห์วัตถุนิยมวิภาษวิธีของคาร์ล มาร์กซ. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(9), 252-263.
- ไพโรรินทร์ ขาวงาม. (2560). ม้าก้านกล้วย. (พิมพ์ครั้งที่ 33). กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- ไพโรรินทร์ ขาวงาม. (2553). ณ ที่ซึ่งพระแม่โพสพเคยสถิต. กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์.
- พจนา วลัย. (2556). Alienation : การสร้างสภาวะแปลกแยกโดยระบบทุนนิยม (ตอนที่ 1). สืบค้นเมื่อ 2 พฤศจิกายน 2565, จาก <http://prachatai.com/journal/2013/02/45514>
- สาคร สมเสริฐ. (2556). ความแปลกแยกของมนุษย์ในสังคมสมัยใหม่. *วารสารนักบริหาร*, 33(3), 66-74.
- สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร. (2523). ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย (พ.ศ.2398-2453). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

- สุภางค์ จันทวานิช. (2551). ทฤษฎีสังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เลิศชาย ศิริชัย. (2549). ความแปลกแยกในเรื่องสั้นไทย (พ.ศ.2507-2519). (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิริวรรณ โอสถานนท์. (2535). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องความแปลกแยกในสังคมไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 2(1), 62-75.
- Ollman, B. (1976). *Alienation : Marx's Conception of Man in Capitalist Society*. (2nd ed). (Cambridge Studies in the History and Theory of Politics). Cambridge: Cambridge University Press.